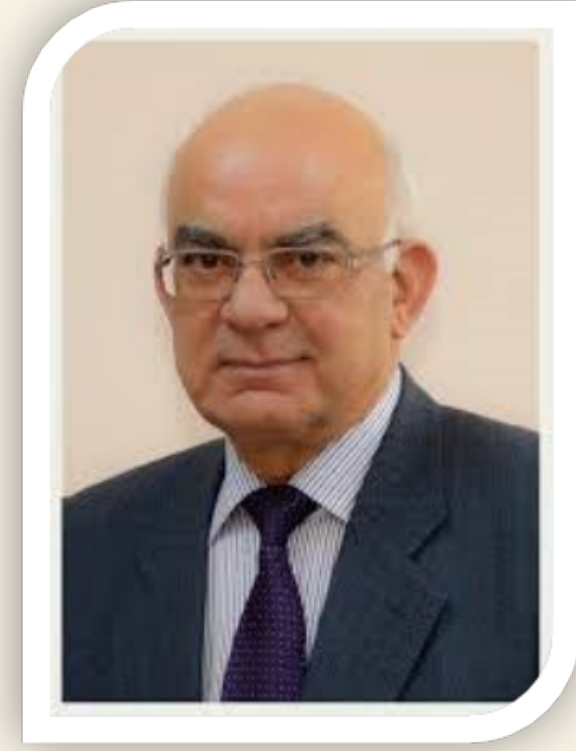

GÜLŞEHRÎ VE ÂŞIK PAŞA'NIN TÜRKÇECİLİĞİ

PROF. DR. AHMET SEVGİ

Anadolu Selçuklu/Türk Devleti'nde ilim dili Arapça, edebiyat dili Farsça, resmî dil de bazen Arapça bazen Farsça idi. Bu durumu hoş karşılamayan Türkmen beyleri ve tekke mensuplarının gayretleriyle 13. asırda Anadolu'da Türkçe kültür, edebiyat ve devlet dili olma yoluna girmiş ve Türkçe eserler yazılmaya başlanmıştır. Kesin zafere 14. asırda ulaşan bu hareketledir ki 600 yıl kesintisiz sürececek olan büyük bir edebiyatın (Hüsniyat Edebiyatı/Divan edebiyatı) ve köklü bir Türkçenin temelleri atılmış oldu. Bugün sizlere bu temelde harcı bulunan Gülşehrî ve Âşık Paşa'nın Türkçeye dair görüşlerini aktarmak istiyorum.

Gülşehrî (ö. 1317'den sonra) ve Âşık Paşa (ö. 1332) 14. yüzyılın önde gelen sûfî şairlerindendir. Gülşehrî "Mantıku't-tayr" adlı eseriyle, Âşık Paşa da "Garibnâme"siyle tanınır. Bu iki önemli mesneviyi ayrı ayrı ele alarak kısaca muhtevasına temas edeceğiz, sonra da bu iki şairin Türk dili ile ilgili söylediklerini vereceğiz.

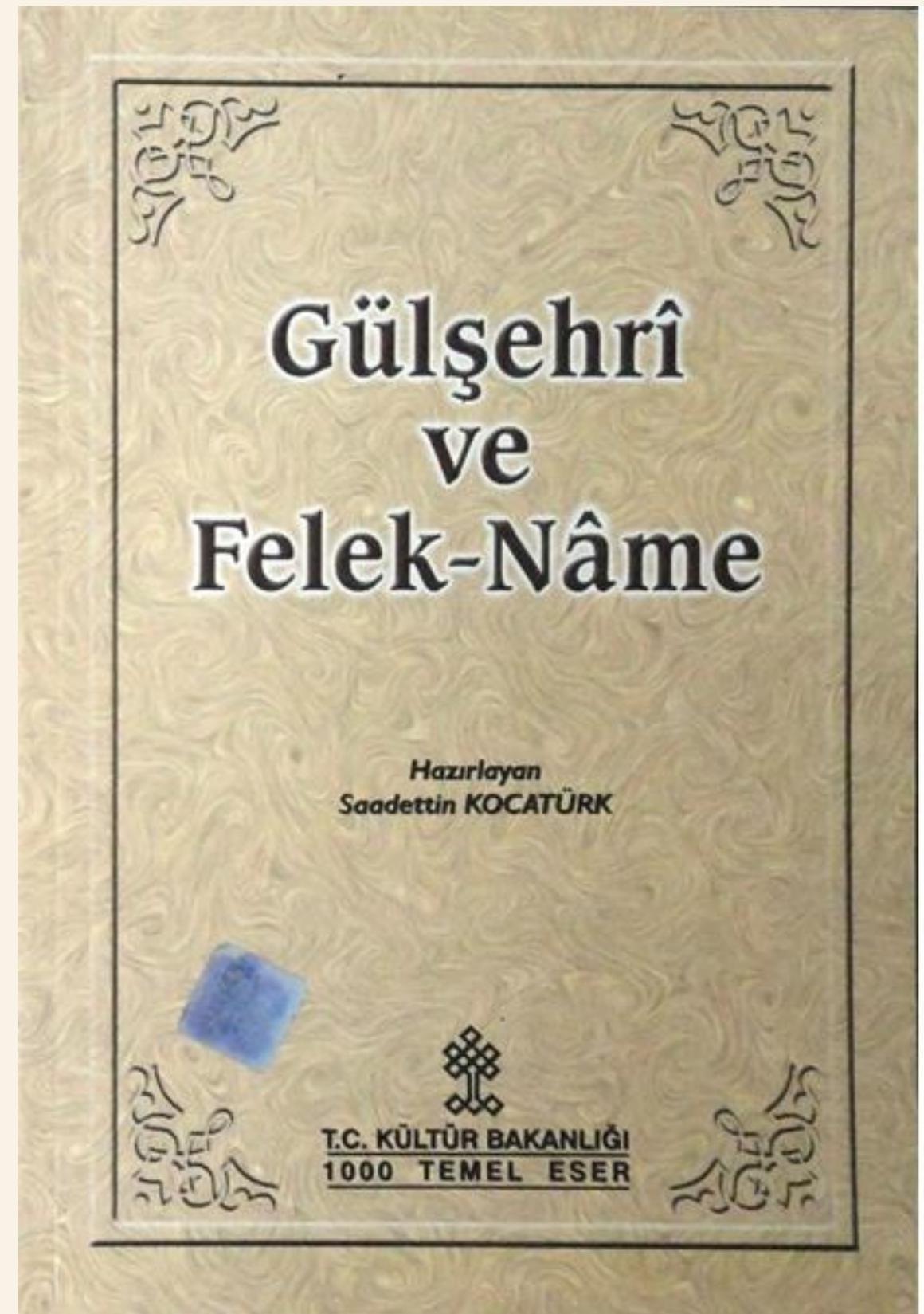
Mantıku't-tayr

"Mantıku't-tayr" tasavvufî bir eserdir. Ana fikri, varlığın teklifi demek olan "vahdet-i vücud"tur. Yaratılmışları temsilen kuşlar "hüdhüd"ün rehberliğinde "sîmurg"u (Allah) aramaya çıkarlar. Yollarının uzun ve çileli olduğunun farkındadırlar. Nitekim kuşların çoğu yolda peyderpey dökülür. Kimisi yeryüzünün güzelliklerine aldanır, kimisi zevkusefa tuzağına düşer, kimisi mal-mülk kazanma yoluna sapar.

Sonuçta otuz kuş "sîmurg"a (Hak) erer. Fakat "sîmurg" bir aynadır. Kuşlar bu aynada kendilerini görürler. Böylece "varlığın teklifi"ni (vahdet-i vücud) tecrübeyle öğrenmiş olurlar. Bizim için bu eser muhtevasından ziyade, Türkçe yazılmış olması bakımından önemlidir. Arapça ve Farsçanın revaçta olduğu, Türkçe eser yazmanın küçümsendiği bir devirde Gülşehrî'nin "Mantıku't-tayr"ı Türkçe yazmış olmayı bir iftihar vesilesi sayması Türk dili için bir dönüm noktası olmuştur:

"

*Mantıku't-tayr ki Attar eyledi
Pârisîce kuş dilini söyledi
Anı Türkî sûretinde biz dahı
Söyledik Tâzî gibi Tanrı hakı
Türk dilince dahı Tâzîden latîf
Mantıku't-tayr eyledik ana harîf
Ben bu Türkî defterin çün dürmeyem
Pârisîcesiyile değşürmeyem
Kimse böyle tatlı söz söylemedi
Kimse bundan yeğ kitap eylemedi. "*

Garibnâme

Âşık Paşa'nın "Garibnâme"si dînî-tasavvufî, didaktik bir eserdir. 10600 küsur beyitlik bu hacimli mesnevî, 10 bap üzere tertip edilmiş ve her bapta, kendi sıra sayısı ile mütenasip konular işlenmiştir. Söz gelimi, birinci bapta "Allah" gibi bir olan, ikinci bapta "yer, gök" gibi iki olan, üçüncü bapta "geçmiş", "gelecek", "hâl" gibi üç olan vs. konular ele alınmaktadır.

Özellikle birinci bapta üzerinde durulan "vahdet" fikri Mehmet Kaplan'ın ifadesiyle "... âdetâ Osmanlı Türklerinin kurmuş oldukları "cihan devleti"nin ideolojik ve metafizik temelini hazırlar." Dolayısıyla "Garibnâme" Türkçe yazılmış olmanın yanında muhteva yönüyle de bizim için önemli bir eserdir.

Gülşehrî gibi Âşık Paşa da Türkçeye olan ilgisizlikten yakınlık; bilerek, isteyerek, severek Türkçe eser yazdığını belirtmiştir ki şairin bu tavrı ona millî edebiyat cereyanının ilk mübeşşirleri arasında yer alma şerefini kazandırmıştır.

Âşık Paşa Türkçe ile ilgili olarak şunları söyler:

*"Kamu dilde var idi zabt u usûl
Bunlara düşmüş idi cümle ukûl
Türk diline kimsene bakmaz idi
Türlere hergiz gönül akmaz idi
Türk dahi bilmez idi bu dilleri
İnce yolu ol ulu menzilleri."*

Kısacası; Karamanoğlu Mehmet Bey gibi Türkmen Beylerinin, Yunus Emre, Gülşehrî, Âşık Paşa gibi Türk şairlerinin dilimiz konusundaki samimi gayretleri olmasa bugün konuşup yazdığımız güzel Türkçe olmayacak, yerli ve yabancı kütüphaneleri süsleyen binlerce nadide Türkçe eserler de yazılmayacaktı. Türkmen Beylerine ve Türk şairlerine minnettarız. Ruhları şad olsun...

